

Kolið fyrstu ferð nevnt í 1626:

Millum 5 og 6 milliónir tons sum kunnu hoggast

Tað fyrsta vit vita frá koli í Føroyum at siga er frá 1626 í einum skrivi til fútan í Føroyum, har tað verður álagt honum... »med Fliid at forfare, paa hvad Steder Steenkul der paa Færo findes«.

Og tað fyrsta vit finna í bókmentum um kol er hjá Lucas Debes í »Færoe et Færoa Reserata« frá 1673. Síðani verður kol nevnt í fleiri bókum og frásøgnum seinna.

Fyrstu ferð at tað er sett uppskot fram um at høgga kol í Suðuroynni er í 1723 — av einum Ruben, admirali. Hetta varð tó ikki til nakað.

Høgdu kol í 1733

Tann fyrsti grevsturin vit vita um hevur verið í 1733. Tá gjørdur teir eitt nám í Oyrnafjalli sunnfyri Trongisvág. Men hesin kolagrevsturin datt tó skjótt niðurfyr aftur.

Ikki fyrr enn í 1777 verður kolið í Suðuroynni kannað meiri nágreiniliga. Tá er tað ein námsferðingur, Henchel nevndur, sum kemur til Føroya. Hann ger kanningar í meira enn tvey ár. Alt

hetta tilfarið, sum er komið frá hansara hond, finna vit í dag á okkara skjalasøvnnum. Tað er eins og nógva annað tilfar um føroyska kolið, varðveitt til eftirtíðina.

Í frágreiðingini hjá Henchel verður eisini sagt frá koli í Mykinesi og í Vágum. Men her verður so viðmerkt, at tað er litið til av koli á hesum baðum plássunum.

Aftur í 1780 verður sagt frá kolagrevstri í Oyrnafjalli og somuleiðis í einum fjalli nærhendis Famiem. Men tað stóðust nógvir trupulleikar av hesum grevstrinum. Eitt nú skuldi kolið flytast á hestbæki frá namunum og oman til strondina. Higani varð tað so flutt við báti til Havnar og síðani til Keypmannahavnar.

Í Hvalba í 1780

Trupulleikarnir her høvdu við sær, at menn vendu eyguni móti norðara partinum av oynni og byrjaðu so at høgga kol í Prestfjalli nærhendis Hvalba umleið ár 1780.

Aftaná hetta verður kolagrevsturin meira

vanligur, og suðringar høgga soleiðis kol á hvørjum ári fram til dagin í dag. Umframt suðringar, so eru eisini oftani utlendingar við í hesum arbeiði.

Talan er um utlendskar námsverkfrøðingar, sum bæði hava lutikið í kolagrevstrinum og sum hava gjørt kanningar av sjálvum kolaekinum í Suðuroynni.

Nevn sum Forshammer, Steenstrup, Johnstrup, Lindaas, Geikis, Helland o.m.o. eru at finna í tí nógva skrivaða tilfarinum um føroyska kolið.

Eitt skifti vistu eisini fransar kolinum stóran áhuga. Teir vóru her og gjørdur kanningar — hetta var fyrst í 1900-árunum — við tí í hyggju at byrja stórri kolagrevstur. Teir mettu tó kolanøgðina alt ov høgt. Onkur helt, at teir gjørdur hetta fyrri at faa aðrar fransar at seta pengar í ein slíkan grevstur. Tað varð so kortini av ongum.

Stig til kolagrevstur koma sostatt bæði frá privatari og frá almennari síðu. Hvalbingar, sum eru teir, ið hava longestu traditionina sum kolanámsmenn, hava høgt kol síðani 1780 so gott sum uttan steðg. Eina tíð høgdu teir bert til egið bruk meðan teir aðrar tíðir høgdu so mikið nóg, at hetta varð selt kring oyggjarnar. T.d. kann nevast, at teir í árunum 1917–21 høgdu meira enn 11.500 tons av koli.

Í Rangabotni í 30-árunum

Tað er ikki fyrr enn miðskeiðis í 30-árunum, at kolagrevstur av álvara byrjar í Rangabotni. Tá var tað eitt felag, »Færo Kul«, ið tók stig til kolagrevstur. Stovnarar av hesum felagnum vóru Edward Mitens og Gudmund Mortensen. Felagið fekk loyvi at høgga kol í Rangabotni, og tað boðsendi norska kolanámsverkfrøðinginum Henning Marstrander at koma til Føroya at taka sær av grevstrinum. Hesin Marstrander var í nokur ár stjóri í Færo Kul.

Men felagið mætti so ymsum trupulleikum, og Marstrander rimdi úr Føroyum. Grevsturin helt tó so gott sum upat.

Kol frá namunum í Hvalba verður lossað á bryggjuni á Tvøroyri. Higani fer tað til husarhald aðrastaðni í landinum

Í 1950 biður so Føroya Løgting norðmannin Marstrander koma aftur til Føroya fyrri at gera eitt nágreiniligt uppskot um, hvussu ein rationellur kolagrevstur kann fara fram í Suðuroynni. Hann ger eitt stórt arbeiði og kemur hetta út í eini rúgvismiklari frágreiðing. Har skjýtur hann upp at fara undir eina »Big Plan«, har tað skulu hoggast 100.000 tons av koli árliga. Eisini skjýtur hann upp at fara undir eina »Small Plan«, sum tó bert fevnir um 20.000 tons árliga.

Hvørgin av hesum ætlanum verður tó til nakað. Men uppskotini eru so framvegis tøk.

Hesin umrøddi Marstrander arbeiðði eina tíð sum leiðari fyrri kolagrevstrinum á Svalbard. Hann fekk annars ein rættiliga óvanliga deyða. Tá hann var í Føroyum

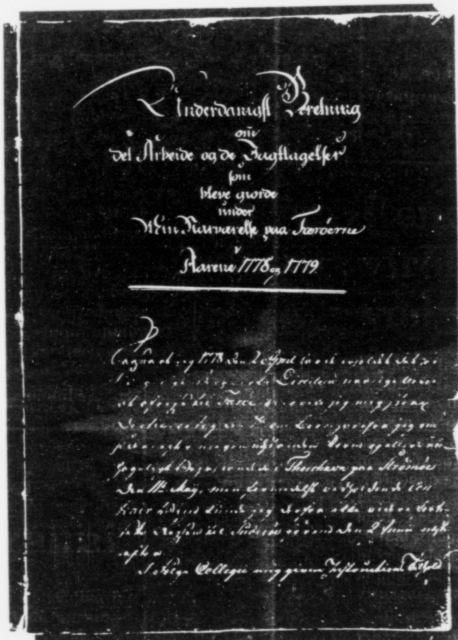
noktaði hann rætt og slætt at fara inn í námini í Prestfjalli, tí tey vóru alt ov ótrygg.

Í 50-unum var hann so í Canada. Ein dagin hann suklaði inni í einum av teimum mest nútímans kolanámunum, sum tá vóru, slóknaði lyktin og Marstrander rendi hovið í inni í náminum og doyði á staðnum.

Jarðfrøðisligar kanningar

Marstrander mælti annars til, at tað vóru gjørdar fleiri jarðfrøðisligar kanningar av kolaekinum í Suðuroynni. Og ta uppgávuna fingi so Jóannes Rasmussen, jarðfrøðingur saman við einum manni frá Danmarks Geologiske Undersøgelse.

Framhald á síðu 20

Tað mesta av tilfarinum, sum er skrivað um kolið í Føroyum er varðveitt. Her er perman á eini frágreiðing frá Henchel í 1779

Broyting í Sjónvarpsskránni

Sunnudagin kl. 21.10: »Úr Føroyum til Svalbard« 5 (5). »Skilagoð avgerð má takast í kolaspurninginum«.

Sendingin »Bløð og æra« 4 (4), verður flutt til týskvöldið. Nærri lyst seinna.